Вераніка Канюта
Выдавецкі дом «Звязда»

ВЯЧАСЛАЎ НІКІФАРАЎ. АПОШНІЯ ДНІ ЖУРНАЛІСТА-ПАДПОЛЬШЧЫКА

Ноч на 26 верасня 1942 г. для мінскіх падпольшчыкаў выдалася надзвычай трывожнай. Пакуль адны з напружаннем чакалі апошніх звестак у пяты нумар падпольнай «Звязды», іх таварышы па падполлі траплялі ў рукі фашысцкіх катаў...

Не пашанцавала той ноччу і загадчыку аддзела прапаганды і агітацыі Мінскага гарадскога падпольнага камітэта, аднаму з адказных за выпуск падпольнай «Звязды» Вячаславу Нікіфараву. Менавіта ён павінен быў прынесці ў пяты нумар, які так і не ўбачыў свет, свежыя зводкі Саўінфармбюро. Толькі калегі не дачакаліся ні навін, ні яго самога і на наступны дзень. Неўзабаве яны даведаліся: той злоснай ноччу гітлераўцы схапілі 21 патрыёта. Сярод арыштаваных – і душа газеты, як называлі Нікіфарава падпольшчыкі. Далейшае існаванне рэдакцыі ў акупаваным Мінску было немагчымым.

Якімі былі апошнія дні адважнага змагара са свабоду і справядлівасць, дапамаглі ўзнавіць успаміны аднаго з падпольшчыкаў, знойдзеныя ў Нацыянальным архіве Беларусі. Георгію Сапуну, які пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны выкладаў фотажурналістыку ў Беларускім дзяржаўным універсітэце, цудам удалося пазбегнуць расправы. У яго сакамерніка Вячаслава Нікіфарава быў трагічны лёс. Не лепшым чынам ён склаўся і ў іх таварышаў па фашысцкім засценку: І. Кавалёва, Д. Караткевіча, К. Хмялеўскага, М. Герасіменкі, М. Шугаева.

«Калі адчынілі дзверы і высадзілі нас з машыны, мы сапраўды апынуліся на ўжо знаёмым мне турэмным двары, – успамінаў Георгій Сапун. – Зноў пастроілі нас тварам да сцяны, пачалі абшукваць і праводзіць рэгістрацыю. Вобыск быў пільны і, здавалася, што можна было шукаць у нас ужо некалькі разоў абшукваемых дагэтуль? Але прагледзелі ўсё, што толькі можна было – адабралі нават падвязкі, агрызкі алоўкаў, шматкі паперы, дробку тытуню, у некаторых зрэзалі гузікі» [1].

Семярых іх памясцілі ў падвальную камеру пад нумарам 10. Камера была пустая: толькі каменная падлога і такія ж сцены. Шкло ў адзіным маленькім акне было выбіта. Адсюль – жудасны холад. Сцены і падлога настолькі астывалі, што сесці на апошнюю або нават падперціся да сцяны не ўяўлялася магчымым. Сітуацыю ўскладняла тое, што ўсе былі адзеты па-летняму. «Кавалёў, Караткевіч і Нікіфараў не мелі нават шкарпэтак, таму бацінкі былі абуты на босую нагу, – сведчыў сакамернік. – Калі

ўлічыць, што ўсе былі ўжо знясілены голадам і снежаньскімі маразамі 1942 года, то можна лёгка ўявіць, якая нас чакала перспектыва» [1].

Падпольшчыкі сустрэліся ў адной камеры пасля некалькіх месяцаў допытаў у гестапа. Ужо нават і не спадзяваліся ўбачыць кагосьці жывым. Таварышам хацелася пагаварыць, распытаць пра многае. Усе глядзелі адзін на аднаго і, напэўна, думалі: хто гэта той, з-за каго прывялі іх усіх сюды са звязанымі рукамі? Пакуль, згадваючы падрабязнасці таго жудаснага дня, яны рабілі першыя высновы, холад незаўважна скоўваў іх рухі. Каб хоць крыху сагрэцца, пачалі хадзіць па камеры. «Камера была малая, і ў цемры пры хаджэнні штурхалі адзін аднаго, – пісаў Георгій Сапун. – Праз гадзіну-паўтары ўсе стаміліся, а цяплей не станавілася. Стала ясна, што не хопіць сіл пратрымацца ўсю ноч на нагах. Вырашылі ўсёй групай размясціцца каля дзвярэй, прыціснуцца шчыльней і грэць адзін аднаго ўласнымі целамі. У гэты час, калі пачалі размяшчацца, раздалося лязганне калідорных рашэцістых дзвярэй і кагосьці падвялі да нашай камеры» [1].

Гэтымі «навічкамі» былі падпольшчыкі Івашчонак, Цвяткоў і Грышын – той самы, у чыім пакоі ў хаце Таццяны Якавенкі, што па Выдавецкай вуліцы, друкаваліся 2-гі і 3-ці нумар падпольнай «Звязды». Амаль апошнімі з гестапаўскага падвала іх траіх, а таксама яшчэ некалькі чалавек у крытай «душагубцы» везлі ў Трасцянец. Падпольшчыкі ўжо рыхтаваліся да смерці, але, прастаяўшы там доўгі час і памарозіўшы іх, машына павярнула назад, і ўсе яны апынуліся ў турме.

«Карыстаючыся прысутнасцю траіх ахоўнікаў, якія суправаджалі зняволеных, Хмялеўскі і Кавалёў заявілі, што ў камеры жудасны холад, – успамінаў падпольшчык. – Адзін з ахоўнікаў з польскім акцэнтам адказаў: “Час цяпер позні, начальства няма, а вас да раніцы чорт не возьме, а заўтра ўсё роўна ўсіх павесяць”» [1].

На досвітку з ахоўнікамі прыйшоў перакладчык – і падпольшчыкаў перавялі ў камеру нумар 13. Памерам яна была значна меншай. Выбітыя вокны былі залеплены кардонам і заткнуты бруднымі анучамі. Праўда, стаяў ложак, на якім ляжалі дзве вузенькія дошчачкі. І гэта на дзесяць зняволеных. «Карыстаючыся сваёй маленькай перамогай, мы пачалі патрабаваць, каб нам далі хаця б яшчэ некалькі дошак, – пісаў у сваіх успамінах Георгій Сапун. – Перакладчык адправіў ахоўнікаў паглядзець, дзе яшчэ ёсць дошкі і прынесці нам. Пры гэтым сказаў: “Хто іх ведае, можа, хтосьці і застанецца жывым?”» [1].

Першыя два дні знаходжання ў 13-й камеры падпольшчыкаў ніхто не турбаваў. А 10-11-й гадзіне раніцы яны звычайна атрымлівалі свой сутачны рацыён: па 80–100 грамаў хлеба, які выпякаўся з вотруб’я

гнілога бурака, і паўлітра баланды. Астатні час прысвячаўся ўспамінам і ўдакладненню, хто яшчэ арыштаваны, а хто мог уцалець і выратавацца ад лап гестапа. «Вечарам у Кавалёва саспеў план уцёкаў, – расказваў вязень. – Ён пераконваў усіх, што іншага выйсця няма. Калі нават нас усіх не расстраляюць або не паравешаюць, то праз месяц-два мы, напэўна, перадохнем з голаду. Ён лічыў, калі з дзесяці чалавек дзевяць загінуць, а адзін зможа ўцячы, то і тады варта бегчы» [1]. План Кавалёва падпольшчыкі не адобрылі.

Дзякуючы Георгію Сапуну, якому ўдалося выйсці на сувязь са сваёй жонкай, некаторым зняволеным сталі прыносіць перадачы. Хлопцы марылі аб дробцы тытуню, але перадаваць яго вязням катэгарычна забаранялася. Праўда, за асобую плату рабіліся выключэнні. Але якімі б сціплымі ні былі тыя перадачы, ахоўнікі сістэматычна абкрадалі зняволеных. Аднойчы Караткевічу перадалі запіску, у якой прасілі паведаміць, хто з ім сядзіць. Гэта была правакацыя.

«Гадзін у 11 дня назвалі Кавалёва і Нікіфарава і павялі, – успамінаў Георгій Паўлавіч. – Цэлы дзень прайшоў у напружаным чаканні іх вяртання. Кожны з нас ведаў, чым звычайна заканчваецца выклік на допыт у гестапа: страшнымі, бесчалавечнымі, зверскімі катаваннямі дзікіх і п’яных вандалаў і садыстаў. Прайшоў дзень, а яны ўсё не вярталіся. Некаторых яшчэ не пакідала надзея: можа, ноччу? Настала раніца, прайшоў дзень, зноў ноч, а Кавалёў з Нікіфаравым так і не з’явіліся. Усе былі ўпэўнены, што з імі пакончылі. Блізкая смерць вітала над усімі. Яе чакалі з поўным спакоем» [1].

У пачатку студзеня 1943 г. з камеры адзін за адным выбылі людзі. Двое (Нікіфараў і Кавалёў) былі выкліканы ў гестапа. Грышын – невядома куды. Трое захварэлі на тыф. Астатніх, у тым ліку аўтара гэтых каштоўных успамінаў, чакаў Асвенцым.

Літаратура

1. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Ф. 1346. – Воп. 1. – Спр. 65.

Ольга Касперович-Рынкевич
Белорусский государственный университет

ИННОВАЦИОННАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В СОВРЕМЕННОМ МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ

Положительное восприятие инноваций и понимание необходимости научных разработок невозможно без доступного и простого объяснения инновационного процесса. Для формирования лояльности общества к